

Dövlət müstəqilliyimiz daimidir, əbədidir, dönməzdir!

İnkişafın Azərbaycan modeli

Dövlət müstəqilliyinin bərpasının 30-cu ildönümünü qeyd edən Azərbaycan Respublikasının iqtisadiyyatın bütün sahələri üzrə kompleks islahatlar həyata keçirərək pandemiya şəraitində müvafiq qoruyub saxlaması və nəzərəcarpacaq nəticələrə imza atması, ilk növbədə, möhkəm bazisə söykənən inkişaf modeli ilə şərtlənir. Başqa sözlə, respublikamızın müstəqillik illərində nail olduğu inanılmaz iqtisadi nailiyyətlərin milli inkişaf modeli ilə bağlılığı bu gün aksiom kimi qəbul edilir.

Uğurlu antiböhran konsepsiyası

1993-cü ildə yeni ictimai-iqtisadi formasiyaya keçidin çətinliklərini yaşayan Azərbaycanın hansı iqtisadi modelə üstünlük verəcəyi ilə bağlı çoxlu fikirlər, təkliflər irəli sürülürdü. Fəqət, xalqımızın Ümummilli Lideri Heydər Əliyev hənsisa dövlətin təcrübəsinin olduğu kimi milli iqtisadiyyata köçürülməsi düzgün saymayaraq bu prosesdə milli resurslarla yanaşı, xalqın mentalitetini, tarixi ənənələrini, inkişaf yolunu özəlliklərini də ciddiylə nəzərə almışdır.

Əminliklə demək olar ki, Azərbaycanın milli iqtisadi inkişaf modeli bir sıra cəhətlərinə görə başqalarına nəinki bənzəmir, həm də müəyyən üstünlükləri ilə seçilir. Bu modelin üstün tərəflərindən biri də onun sərbəst inkişaf etmək imkanında respublikamızda daxili investisiyalar xarici sərma-yə qoyuluşlarını üstələyir, qlobal layihələr dövlət büdcəsi hesabına reallaşdırılır. Zəngin təbii sərvətlərə malik olması ölkə iqtisadiyyatının sərbəst inkişaf etmək imkanlarını təmin edir. Azərbaycanda da təbii sərvətlərin çoxluğu və müxtəlifliyi, respublikanın son dərəcə əlverişli coğrafi mövqeyi, əhalinin yüksək təbii artımı, məşğulluq siyasətinin səmərəli təmin edilməsi milli iqtisadiyyatın hərtərəfli inkişafını zəruri edir. Məsələn, hazırda Azərbaycanda istehsal edilən məhsullar əsasən daxili istehlak tələbini ödəməyə xidmət edir. Bu da kəskin dünya maliyyə böhranı fəsadlarının mənfi nəticələrini Azərbaycan iqtisadiyyatına kəskin təsirini minimuma endirir.

Azərbaycanın qlobal böhrandan maksimum az itki ilə çıxan ölkələrdən olması həm də onun müstəqil iqtisadi siyasət yeritməsi ilə şərtlənir. Respublikamızın maliyyə təhlükəsizliyinin təmini baxımından beynəlxalq fond birjalarında, qiymətli kağız bazalarında fəal iştirakə haqlı olaraq ehtiyatlı yanaşması maliyyə böhranının respublikamıza təsirini zəiflədən əsas amillər sırasındadır. Azərbaycanın dünya maliyyə institutlarına öz kapitalı, fond aktivləri və qiymətli kağızları ilə fəal iqtisadiyətə etməməsi də ölkəni global böhrandan hidz edir. Dövlət başçısı İlham Əliyev Azərbaycanın qlobal böhrandan az ziyan çəkəməsinin səbəblərini toxunarkən, haqlı olaraq respublikamızın milli maraqlara əsaslanan iqtisadi siyasət yeritdiyini xüsusi önə çəkmişdir: "Bəzi hallarda Azərbaycan da maliyyə sektorundakı müəyyən konservativ meyillər beynəlxalq maliyyə qurumları tərəfindən tənqid edilirdi. Bəzən bəzə tövsiyə olunurdu ki, integrasiya meyillərinə daha da sürətlə qoşulaq, beynəlxalq ticarət qurumlarına integrasiya edək. Ancaq bizim mövqeyimiz bütün zamanlarda çox ehtiyatlı idi. Çünki Azərbaycan iqtisadiyyatı özünü təmin edən iqtisadiyyatdır. Bəzi başqa ölkələr kimi, biz xarici yardımlardan asılı deyilik. Bizim böyük, zəngin neft-qaz yataqlarımız, əlverişli coğrafi mövqeyimiz var. Artıq çox müasir və möhkəm enerji və neqliyat infrastrukturumuz var. Biz neft gəllirələrindən səmərəli istifadə etməklə iqtisadiyyatımızı böyük dərəcədə şaxələndirə bilmişik və Azərbaycanda iqtisadi artım sürəti bunun bariz nümunəsidir. Ona görə biz beynəlxalq iqtisadi əməkdaşlıq məsələlərinə həmişə öz mövqeyimizdən yanaşmışıq".

İnsan amilini önə çəkən sosialyönümlü siyasət

Respublikamızın milli iqtisadi inkişaf modelinə xas mühüm cəhət yeni dövrün tələblərinə cavab verən infrastrukturun yaradılması yolu ilə insan resurslarının inkişafıdır. Bu siyasət təkcə sosial amillərlə bağlı olmayıb, həm də neft gəllirələrindən məqsədyönlü istifadə strategiyasına əsaslanır. Başqa sözlə, hökumət iqtisadiyyatın birqütblü inkişafına - "Holland sındorumu"na yol verməmək üçün neftdən əldə olunan gəllirələri digər sahələrin inkişafına, ilk növbədə, davamlı inkişafə zəmin yaradan infrastruktur layihələrinin gerçəkləşdirilməsinə yönəldir.

Bazar iqtisadiyyatı yolunu seçmiş istənilən dövlətin müstəqil yaşaması və inkişafı prosesində orta təbəqənin - iqtisadi inkişaf və sabitliyin təminatçısı sayılan sahibkarların müstəsna rolunu nəzərə alan Ümummilli Lider Heydər Əliyev milli iqtisadi inkişaf modelinin reallaşdırılmasında özəl sektorun iştirakını vacib saymışdır. 1997-ci ildə qəbul edilmiş "Azərbaycan Respublikasında kiçik və orta sahibkarlığın inkişafı (1997-2000-ci illər) Dövlət Proqramı" əhəmiyyətli, aktualığına və miqyasına görə milli sahibkarlığın inkişafında yeni mərhələnin başlanğıcı olmuş, bu sahədə dövlət siyasətinin başlıca prinsiplərini müəyyənləşdirmişdir.

Ümummilli Lider Heydər Əliyevin 10 sentyabr 2002-ci il tarixli "Azərbaycan

Respublikasında sahibkarlığın inkişafına dövlət qayğısı haqqında" və 28 sentyabr 2002-ci il tarixli "Sahibkarlığın inkişafına mane olan müdaxilələrin qarşısının alınması haqqında" fərmanlarında isə dövlət qurumları ilə sahibkarlıq subyektləri arasında dərin kök salmış və həllini gözləyən bir sıra ciddi problemlər tam açıqlığı ilə göstərilmiş, onların qarşısının alınması üçün kompleks islahatlar aparılmışdır. Bütün bu tədbirlərin nəticəsi kimi 1996-2003-cü illərdə Azərbaycanın bütün həyatı əhəmiyyətli sahələrində dinamik inkişaf və tərəqqi təmin edilmiş, ümumi daxili məhsulda özəl sektorun xüsusi çəkisi 75 faizə yüksəlmişdir.

Ümummilli Lider Heydər Əliyevin xalqın rəyinə əsaslanmaqla gerçəkləşdirdiyi müdrik və uzaqgörən siyasətini XXI əsrin başlanğıcında layiqincə davam etdirən Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev son 18 ildə Azərbaycanın müstəqil dövlət kimi bölgədə və dünyada layiqli yerini tapmasını, regional liderliyini təmin etmişdir. Bu müddətdə ölkədə iqtisadi inkişafın təmini istiqamətində həyata keçirilmiş tədbirlər özünün sistemli və ardıcıl səciyyə daşıması ilə diqqəti çəkir.

Ötən illərdə keçid dövrünü geridə qoyan respublikanın iqtisadi inkişafı son illərdə keyfiyyətcə yeni mərhələyə qədəm qoymuşdur. Bu mərhələdə əsas məqsədlərdən biri də milli iqtisadiyyatın rəqabət qabiliyyətiliyinin yüksəldilməsinə və dünya təsərrüfat sistemində səmərəli inteqrasiyasına nail olmaqla, uzunmüddətli perspektivdə ölkədə dinamik sosial-iqtisadi inkişafın davamlılığını təmin etməkdən ibarətdir. Son 18 ildə dövlət başçısının imzaladığı fərmanlarda, təsdiq etdiyi dövlət proqramlarında bu hədəfin reallaşması üçün yerinə yetirilməsi zəruri olan vəzifələr müəyyənləşdirilmişdir. Bu məqsədlərə nail olunması üçün rəqabətqabiliyyətili, ixracöyümlü, çoxşaxəli, innovativ iqtisadiyyatın formalaşdırılması, sənayeləşmə siyasətinin sürətləndirilməsi, müntəzəqi təcrübəyə əsaslanan sənaye zonalarının yaradılması, müəssisələrin texnoloji cəhətdən yeniləşdirilməsi, intensiv metodların tətbiqinin daha da genişləndirilməsi və digər tədbirlər nəzərdə tutulur.

Prezident səlahiyyətlərinin icrasına başladığı ilk gündən Azərbaycan hökumətinin daha çox diqqət yetirməsi vacib olan problemləri düzgün müəyyənləşdirən cənab İlham Əliyevin 24 noyabr 2003-cü il tarixli "Azərbaycan Respublikasında sosial-iqtisadi inkişafın sürətləndirilməsi tədbirləri haqqında" ilk fərmanının əhəmiyyəti bu baxımdan xüsusi vurğulanmalıdır. İqtisadiyyatda müntəzəqi inkişaf meyillərini daha da sürətləndirilməsi, bu prosesdə yüksək dinamizmin təmin olunması yollarının nəzəri-praktiki və konseptual əsaslarını özündə əks etdirən həmin fərman qarşıya qoyulmuş məqsədlərin reallaşdırılmasından ötrü çoxsaylı dövlət proqramlarının hazırlanmasında bir növ baza rolunu oynamışdır.

Hər bir ölkənin davamlı inkişafının mühüm göstəricilərindən biri də onun strateji valyuta ehtiyatlarının həcmidir. Bu baxımdan ötən illərdə büdcənin artım dinamikası ölkədəki makroiqtisadi sabitliyin mühüm göstəricisi kimi diqqət çəkir. Hazırda ölkənin strateji valyuta ehtiyatları 52 milyard ABŞ dollarına yüksəlmişdir. Pandemiyanın davam etməsinə baxmayaraq, ölkəmiz son bir ildə də yüksək makroiqtisadi göstəricilərə imza atmış, regionda həyata keçirilən transmilli layihələrdə aparıcı rol oynamış, dövlət proqramlarını uğurla icra etmişdir. Əgər əvvəlki illərdə iqtisadi yüksəliş əsasən mədəncixarma sənayesi hesabına əldə edilirdisə, hazırda bu, qeyri-neft sektorunun inkişafı sayəsində baş verir.

Kənd təsərrüfatı sahəsində gəlşən fermerlərin lazımı texnika, gübrə və toxum məhsulları ilə təmin edilməsinə kömək məqsədi ilə "Aqrolizing" Səhmdar Cəmiyyətinin yaradılması, gəlir vergisindən azad edilməsi, güzəştli şərtlərlə yanacaq və motor yağları ilə təmini də sahibkarlığa göstərilən qayğının mühüm tərkib hissəsi kimi xüsusi əhəmiyyət kəsb etmişdir.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin 30 aprel 2007-ci il tarixdə imzaladığı "Azərbaycan Respublikasında sahibkarlığın inkişafı ilə bağlı bəzi tədbirlər haqqında" fərman bu baxımdan mühüm sənədlərdən biri olmuşdur. Belə bir fərmanın imzalanması o dövrə qədər çoxillətli biznesə başlamaq sahəsində mövcud problemlərin həlli, eyni zamanda sürüdülməçilik hallarının aradan qaldırılması sahəsində, sözüün əhəmiyyətli, inqilabi dəyişikliklərə yol açmışdır. Bu məqsəddə fərmandə vahid kodlaşdırmanın aparılması, biznes strukturlarının "bir pəncərə" - vahid qeydiyyat orqanı tərəfindən qeydə alınması məsələləri əksini tapmışdır.

Qeyri-neft sektorunu Azərbaycanın inkişafında lokomotivə çevirir

İnvestisiya layihələrinin güzəştli qaydada kreditləşdirilməsinin daha effektiv mexanizminin yaradılması sahibkarların maliyyə mənbələrinə çıxış imkanlarını asanlaşdırmışdır. Güzəştli kreditlərin isti-

fadəsi qaydalarına edilmiş dəyişikliklər iri və uzunmüddətli investisiya layihələrinin, həmçinin kiçik sahibkarlığın güzəştli şərtlərlə maliyyələşdirilməsi imkanlarının genişləndirilməsi, güzəştli kreditlər üzrə müddətin maksimum həddi 10 ilədək, məbləği isə 10 milyon manatədək artırılmışdır.

Son illər müəyyən çətinliklərə ezməli sənə gərəək fəal antiböhran tədbirləri reallaşdırılan Azərbaycan bu gün bölgədə iqtisadi inkişaf və inteqrasiyanı təşviq edən lider dövlət statusunu qoruyub saxlayır. Realist siyasətçi kimi yeni dövrün çağırışlarını düzgün dəyərləndirən Azərbaycan Prezidenti cənab İlham Əliyevin xüsusən də 2015-ci ilin əvvəlində həyata keçirdiyi antiböhran tədbirləri sistemliliyi və ardıcılığı ilə diqqəti çəkir. Antiböhran tədbirlərinin ana xəttini yene də sahibkarlıq fəaliyyətinə mane olan sünü mənaelərindən aradan qaldırılması və qeyri-neft sektorunun inkişaf etdirilməsi məsələləri təşkil edir. Dövlət başçısı hesab edir ki, hazırkı dövrdə bir tərəfdən, yaranmış vəziyyətin ölkəyə mənfi təsirinin qarşısını almaq üçün çevik tədbirlər həyata keçirilməli, digər tərəfdən də, prioritet sahə hesab olunan qeyri-neft sektorunun daha sürətli inkişafını təmin etmək üçün əlavə təsirlə mexanizmlər işə salınmalıdır.

Dövlət başçısı İlham Əliyevin son 18 ildə imzaladığı bir sıra dövlət proqramları qeyri-neft sektorunun möhkəmləndirilməsi, iqtisadiyyatın neftdən asılılıq dərəcəsinin azaldılmasını, infrastrukturun yeniləşdirilməsinin təmin edən kompleks sənədlər omlaqla yanaşı, bölgələrdə özəl sektor və sahibkarlığın inkişafına təkan vermişdir. 2004-2008, 2009-2013, 2014-2018, 2019-2023-cü illəri əhatə edən region inkişaf proqramları bu baxımdan xüsusi əhəmiyyət kəsb etməklə, regionlarda intibah mərhələsinin əsasını qoymuş, sahibkarlığın yüksəlişinə zəmin yaratmışdır.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin uğurlu antiböhran strategiyası respublikamızın yaranmış yeni iqtisadi və siyasi şəraitə uyğun olaraq neftdən asılı olmayan, ixracöyümlü, dayanıqlı inkişafına etibarlı zəmin formalaşdırır. 2014-cü ilin ortalarında etibarən dünya iqtisadiyyatını iflic edən qlobal böhran dağışsı qarşıya qoyulmuş məqsəd və vəzifələrin həyata keçirilməsi prosesində Azərbaycana tormozlayıcı əmil olmamışdır. Böhranın ən pik mərhələsi sayılan 2015-2016-cı illərdə respublikamız üçün müəyyən çətinliklər yaranmışda, hökumətin həyata keçirdiyi qabaqlayıcı tədbirlər səmərə vermiş, nəticədə bir çox makroiqtisadi parametrlər üzrə inkişafə nail olunmuşdur.

Həyata keçirilmiş təşkilati-hüquqi, qanunverici və institusional islahatların ana xəttini sahibkarlar sinfinin dəstəklənməsi yolu ilə qeyri-neft sektorunun inkişafı və idxal-ixrac əməliyyatlarında balansın təmin edilməsi, ümumən makroiqtisadi dayanıqlılığın qorunması təşkil etmişdir. Bu məqsəddə son illərdə sahibkarlıq fəaliyyəti üçün lisenziya və icazələrin sayının və ödənilən rüsumların məbləğlərinin dəfələrlə azaldılması; icazələrin verilməsi prosesdurlarının sadələşdirilməsi, o cümlədən bu sahədə elektron portalın yaradılması; sahibkarların hüquqlarının qorunması məqsədi ilə apellyasiya şuralarının yaradılması; ölkə ərazisində tranzit yüklərin daşınması "bir pəncərə" prinsipinin tətbiq olun-

ması; ölkədə investisiyaların təşviqinin artırılması məqsədi ilə 7 il müddətində vergi və gömrük güzəştlərinin verilməsi; idxal-ixrac əməliyyatları zamanı gömrük prosedurlarının sadələşdirilməsi məqsədi ilə elektron gömrük xidmətlərinin daha da genişləndirilməsi; dövlət satınalmalarında təkmilləşdirmələrin aparılması, dövlət orqanlarında sahibkarların müraciətlərinin birbaşa cavablandırılmasını həyata keçirən, məlumatlandırma və məsləhət xidmətləri göstərən çağır mərkəzlərinin yaradılması reallaşdırılmışdır.

Son 5 ildə iqtisadi islahatların elmi şəkildə həyata keçirilməsi məqsədi ilə yaradılmış mühüm qurumlar sırasında İqtisadi İslahatların Təhlili və Kommunikasiya Mərkəzinin, Maliyyə Sabitliyi Şurasının, Turizm Şurasının yaradılmasını xüsusi qeyd etmək lazımdır. Bu qurumların yaradılmasında məqsəd ölkənin dayanıqlı iqtisadi inkişafının təmin edilməsi istiqamətində təhlil və tədqiqatlar aparmaq, analitik məlumatlar əsasında iqtisadi islahatların həyata keçirilməsi üçün təkliflər, habelə orta və uzunmüddətli dövr üçün proqnozlar hazırlamaqdır.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2016-cı il 6 dekabr tarixli "Milli iqtisadiyyat və iqtisadiyyatın əsas sektorları üzrə strateji yol xəritələrinin təsdiq edilməsi haqqında" fərmanı işə keyfiyyətcə yeni mərhələdə iqtisadi inkişafı stimullaşdırmaq və böhranın mənfi təsirlərini aradan qaldırmaq məqsədi daşıyır. Fərmanda iqtisadiyyatın müxtəlif sahələrinin inkişafına dair strateji yol xəritələrinin təsdiq olunması həm də qlobal böhrandan çıxış yollarını özündə ehtiva edir. Konkret olaraq "Azərbaycan Respublikasında kiçik və orta sahibkarlıq sənayesində istehlak mallarının istehsalına dair Strateji Yol Xəritəsi" ölkəmizdə sahibkarlıq və biznes mühitinin yaxşılaşdırılması üçün yaxşı imkanlar açmışdır. Sahibkarlığın inkişafı məqsədi ilə həyata keçiriləcək kompleks tədbirlər sistemini özündə ehtiva edən sənədə islahatların konkret istiqamətlər də əksini tapmışdır.

2018-ci ildə keçirilən prezident seçkilərindən sonra aparılan sistem xarakterli islahatlar - hökumətin tərkibinin yenilənməsi, insan amilinin sosial-iqtisadi islahatların əsas prioritetinə çevrilməsi, ən əsası, 2020-ci ildə ərazilərimizin erməni işğalından azad edilməsi sosial-iqtisadi və innovativ inkişaf sahəsində yeni vəzifələr müəyyənləşdirmişdir. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2 fevral 2020-ci il tarixli "Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafə dair Milli Prioritetlər" in təsdiq edilməsi haqqında" sərəncamı, ilk növbədə, "2021-2025-ci illərdə sosial-iqtisadi inkişaf Strategiyası" layihəsinin hazırlanmasını nəzərdə tutur. Sərəncamla strategiyanın hazırlanması prosesinə qabaqçılıq beynəlxalq təşkilat və ixtisaslaşmış məsləhətçi şirkətlərin, aidiyyəti dövlət orqanlarının (qurumlarının), elmi təşkilatların, mütəxəssislərin və vətəndaş cəmiyyəti təsisatlarının cəlb olunması tapşırılmışdır.

Sərəncam bundan sonrakı 5 ildə ölkə qarşısındakı əsas hədəf və vəzifələrin açıq müzakirə və diyalog əsasında müəyyənləşdirilməsinə, bu zaman cəmiyyətin sosial gözləntiləri və istəklərini nəzərə alınmasını imkan verir. "Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafə dair Milli Prioritetlər" əsasında hökumət qarşısında

5 mühüm istiqamətdə islahat, layihə və tədbirlərin reallaşdırılması vəzifəsi müəyyənləşdirilmişdir: 1) *Dayanıqlı artan rəqabətqabiliyyətili iqtisadiyyat*; 2) *Dinamik, inklüziv və sosial ədalətə əsaslanan cəmiyyət*; 3) *Rəqabətli insan kapitalı və müasir innovasiyalar məkanı*; 4) *İşğaldan azad olunmuş ərazilərə böyük qayğı*; 5) *Təmirat mühit və "yaşıl artım" ölkəsi*.

Bunlar yeni dövrdə modernləşmə prosesinin sürətləndirilməsi üçün strateji əhəmiyyətə malik istiqamətlərdir. Ümumilikdə, sosial rifah səviyyəsinin davamlı artımı məqsədli yüksək, dayanıqlı, inklüziv və özəl təşəbbüslərə arxalanan iqtisadi artımın sürətləndirilməsi, azad edilmiş ərazilərə əhalinin qayıdışının təmini perspektiv üçün qarşıda duran əsas vəzifələr sırasındadır. Sənədə davamlı və yüksək iqtisadi artım baxımından adambaşına düşən milli gəlirin artırılması; yüksək gəlirli iş yerlərinin yaradılması; şaxələndirmə və qeyri-neft sektorunun inkişafı tədbirlərinin davam etdirilməsi; yerli və xarici sərma-yələrin təşviqi; şəffaf özəlləşmə strategiyasının həyata keçirilməsi; kapital və sığorta bazarının inkişafı və digər mühüm məsələlər nəzərdə tutulur.

"Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafə dair Milli Prioritetlər" sənədi şəffallıq xidmət edən tədbirlərin davam etdirilməsini vacib məsələ kimi müəyyən etmişdir. Qarşıdakı illərdə məhkəmə-hüquq sisteminin fəaliyyətində şəffallığın artırılması, haqsız rəqabətin qarşısının alınması, dövlət investisiyaları və dövlət şirkətlərinin fəaliyyətinin iqtisadi səmərəsinin yüksəldilməsi, idarəetmədə müasir korporativ davranış mədəniyyətinin tətbiqinin genişləndirilməsi, korrupsiya ilə mübarizənin gücləndirilməsi, yeni çağırışlara cavab verən müasir dövlət qulluğu sistemi və etikasının formalaşdırılması məsələləri öz həllini tapmalıdır.

Yeni geosiyasi reallıq ölkənin iqtisadi inkişaf potensialını gücləndirir

Azərbaycan Vətən müharibəsində şanlı qələbə qazanmaqla uzun illər ərzində qeyri-qanuni şəkildə istismar olunan ərazilərin aqrar-sənaye, ekoloji, hidroloji potensialını bərpə etmək imkanı qazanmışdır. Münaqişənin uğurlu həlli Azərbaycanın dövlət büdcəsinə daxilolmaları zamanla artmasına, o cümlədən sosial-iastruktur layihələrinə daha çox maliyyənin ayrılmasına, insanların rifah halının yüksəldilməsinə imkan verəcəkdir. Müharibənin başa çatması, regionda dayanıqlı sülhün əldə olunması Azərbaycana xarici investisiya axınına daha da gücləndirəcək, xüsusən də işğaldan azad edilmiş ərazilərdə biznes üçün əlverişli imkanlar açılacaqdır.

Azərbaycan özünün ayrılmaz tərkib hissəsi olan Naxçıvan Muxtar Respublikasına Zəngəzur dəhlizi vasitəsilə quru yolu əldə edəcəkdir. Bu, Naxçıvan MR-in blokadadan çıxması, onun iqtisadi potensialının güclənməsi, ümumən türk dünyasının yeni kommunikasiya-neqliyat imkanları qazanması deməkdir. Yaranmış yeni geosiyasi vəziyyət regionun əsas ölkələri - Rusiya, Azərbaycan, Gürcüstan, Türkiyə, İran və Ermənistan arasında (3+3 formatda) yeni kommunikasiyaların formalaşdırılmasına yaxşı perspektivlər açmışdır.

İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə yol-neqliyat infrastrukturunun inkişafı istiqamətində atılan addımlar - Füzuli-Şuşa yolunun inşası, eləcə də Füzuli, Zəngilan və Laçın rayonları ərazisində yeni beynəlxalq hava limanlarının təməlinin qoyulması regionun tranzit-kommunikasiya əhəmiyyətinin daha da yüksəldilməsi baxımından əhəmiyyətlidir. Reallaşdırılması nəzərdə keçirilən Horadiz-Ağbənd, Zəngilan-Naxçıvan və Naxçıvan-Türkiyə dəmir yolu layihələri təkcə Azərbaycan üçün deyil, Rusiya, İran və Ermənistan üçün də mühüm əhəmiyyətə malikdir.

Zəngəzur dəhlizi eyni zamanda Rusiya Federasiyasının Türkiyəyə Gürcüstandan kənar yeni avtomobil və dəmir yolu marşrutu əldə etməsinə imkan yaradacaqdır. Zəngəzur dəhlizinin reallaşması regionda yeni geosiyasi və geoiqtisadi reallıqlar yaratmaqla, din, dil, kök bağları eyni olan türkdilli ölkələrin bir-birinə daha qırlımlaz təllərə bağlayacaqdır. Zəngəzurdan keçən neqliyat, kommunikasiya, infrastruktur layihələri eyni zamanda ağır sosial-iqtisadi durumda olan Ermənistan üçün də əlavə imkanlar açacaqdır.

Horadiz-Ağbənd dəmir yolu xəttinin inşasına başlamaqla Azərbaycan Zəngəzur dəhlizinin reallaşması istiqamətində praktiki işlərə start vermişdir. Ümumi uzunluğu 100 kilometr olan Horadiz-Ağbənd dəmir yolu xətti strateji əhəmiyyətə malikdir. Bu dəmir yolu infrastrukturunu Türkiyəyə qədər uzanacaq və Bakı-Tbilisi-Qars xəttindən sonra Azərbaycanı Türkiyə ilə birləşdirəcək ikinci dəmir yolu şəbəkəsi olacaqdır.

Azərbaycan bununla postmüharibə dövründə regional əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsinə maraqlı tərəf olduğunu bir daha nümayiş etdirir. Eyni zamanda rəsmi Bakının mövqeyi həm də bundan ibarətdir ki, bölgənin uzunmüddətli inkişafı, sabitliyin təmin edilməsi və müharibə risklərinin

sifra endirilməsi üçün neqliyat layihələri xüsusi rol oynayır.

Respublikamız işğaldan azad edilmiş ərazilərdəki təbii sərvətlərdən, qızıl, mis, əhəng, mineral, termal sular və s. ehtiyatlarından istifadə edərək iqtisadiyyatı daha da inkişaf etdirəcəkdir. Ərazilərimizin işğaldan azad edilməsi Azərbaycanın su, torpaq və meşə ehtiyatlarının bərpasını və səmərəli istifadəsini təmin edəcəkdir. İşğal edilmiş ərazilərdəki Suqovuşan və Xudafərin su anbarlarının su ehtiyatlarından səmərəli istifadə Azərbaycanın suvarma və içməli su problemlərini həllini əhəmiyyətli dərəcədə yaxşılaşdıracaq, aqrar sektorun, heyvandarlığın inkişafında yeni mərhələ yaradacaqdır.

Pandemiya ilə bağlı dünya iqtisadiyyatında tənəzzül və resessiya proseslərinin dərinləşməsinə baxmayaraq, Azərbaycan iqtisadiyyatı 2021-ci ilin müvafiq dövründə yüksək artım tempələri nümayiş etdirir. Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatına əsasən, yanvar-iyul aylarında ölkədə 47 milyard 262,3 milyon manatlıq və ya əvvəlki ilin eyni dövrü ilə müqayisədə 2,7 faiz çox ümumi daxili məhsul (UDM) istehsal olunmuşdur. Qeyd olunan dövr üçün uğurlu iqtisadi göstəricilərdən biri də əhalinin hər nəfərinə düşən UDM-in 4 720,8 manat, qeyri-neft sektoru üzrə artımın 5,3 faiz təşkil etmişdir. 2021-ci ilin yanvar-iyul aylarında Azərbaycanın qeyri-neft sektoru üzrə ixracı 1,4 mlrd. ABŞ dolları təşkil etmiş, 2020-ci ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 316,7 milyon ABŞ dolları və ya 30,5 faiz artmışdır.

2021-ci ildə dünyada sənaye artımının 3,5 faiz olacağı proqnozlaşdırıldığı halda, Azərbaycanda qeyri-neft sənayesinin 16,4 faiz təşkil etməsi, ilk növbədə, regionlarda yaradılmış yeni sənaye məhəllələri və parklarının fəaliyyəti ilə şərtlənir. Aparılan davamlı islahatlar qeyri-neft sənayesinin, ümumilikdə, qeyri-neft sektorunun inkişafı drayyerinə çevrilməsinə zəmin yaradır. İlin birinci yarısında inflyasiyanın cəmi 4,3 faiz təşkil edərək Mərkəzi Bankın müəyyənləşdirdiyi dəhlizə müvafiq olması, neftin yüksək qiymətləri nəticəsində dövlət büdcəsinə profisitinin yaranması, strateji valyuta ehtiyatlarının dövlətin xarici borcunu altı dəfəyədək üstələməsi, idxal-ixrac əməliyyatlarında müsbət saldonun yaranması makroiqtisadi sabitlik üçün fundamental əsaslar sayıla bilər.

İqtisadi islahatların Təhlili və Kommunikasiya Mərkəzinin məlumatına əsasən, 2021-ci ilin birinci yarısında Azərbaycan da iqtisadi artım tempələri beynəlxalq təşkilatların proqnozlarını xeyli dərəcədə üstələmişdir. Respublikamız 2021-ci ildə "Doing Business" hesabatında 34-cü yerdən 28-ci yərə, "İqtisadi azadlıq indeksi" hesabatında 44-cü yerdən 38-ci yərə, "Global kibertəhlükəsizlik" hesabatında 55-ci yerdən 40-cü yərə yüksəlmişdir.

Ötən illərdə gömrük sahəsində aparılmış islahatlar - "Yaşıl Dəhliz", "Avtomatlaşdırılmış Gömrük Sistemi" və "Bir pəncərə" elektron sisteminin yaradılması, gömrük bəyannamələrinin elektron qaydada qəbulu, gömrük rüsumları və vergilərinin elektron formada ödənilməsi Azərbaycanda ticarət prosedurlarının sadələşdirilməsinə imkan yaratmışdır.

"Dünya Investisiya Hesabatı - 2020"-də göstərilir ki, Azərbaycan postsovet məkanında Rusiya və Qazaxıstanla birlikdə ən çox xarici sərma-yə cəlb edən ölkələrin üçüydür. Bu isə, ilk növbədə, biznes mühitinin liberallaşdırılması istiqamətində həyata keçirilən islahatlarla şərtlənir. Dünyanın əsas iqtisadi bəyın mərkəzlərindən sayılan İrs Fondunun hazırladığı "İqtisadi Azadlıq İndeksi 2021" hesabatında Azərbaycanın mövqeyi 6 pillə yaxşılaşaraq 172 ölkə arasında 38-ci yerdə qərarlaşmışdır. Ölkəmiz iqtisadi azadlıq üzrə mümkün 100 baldan 70,1 bal toplamışdır. Bu, Azərbaycanda iqtisadi fəaliyyət azadlığı üçün geniş imkanların olduğunu bir daha təsdiqləyir.

Bir sıra beynəlxalq maliyyə qurumlarının, o cümlədən Beynəlxalq Valyuta Fondu və Dünyaya Bankından sonra "Fitch" reyting agentliyinin də Azərbaycan üçün açıqladığı proqnozlar qənaətbəxşdir. Aqentlik bu il Azərbaycanda valyuta ehtiyatlarının əhəmiyyətli dərəcədə artımını proqnozlaşdırır. Qurumun hələ may ayında Azərbaycanın reytingi üzrə "BB+" proqnozunu "mənfi" dan "stabil"ə yüksəltməsi ölkəmizin pandemiya və ötən il neftin qiymətlərinin azalmasına dayanıqlılığını əks etdirir. "S&P Global Ratings" reyting agentliyi isə növbəti yarımillik baxışdan sonra Azərbaycanın yerli və xarici valyutada uzunmüddətli və qismüddətli suveren kredit reytinglərini "BB+/B" səviyyəsində təsdiqləmiş, uzunmüddətli reytinglər üzrə proqnozu "stabil" saxlamışdır.

Təhlillər göstərir ki, ölkəmizdə sosial təminatın güclənməsi məqsədi ilə dövlət büdcəsindən ayrılan xərclərin miqdarı artan xətt üzrə inkişaf edir. Bu, bir daha təsdiqləyir ki, ölkədə həyata keçirilən iqtisadi siyasətin maliyyə təminatı dərəcəsi əsasən məhz xalqın sosial rifahının daha da yaxşılaşdırılması fonunda Azərbaycanın daha güdrətli ölkəyə çevrilməsidir. Bu, əslində, Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin sosial-iqtisadi siyasətinin əsas məqsədidir.

Ölcan BABAYEV,
Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin (UNEC) İqtisadi nəzəriyyə kafedrasının müdiri, iqtisad elmləri doktoru, professor